

ZAKŁAD
UBEZPIECZEŃ
SPOŁECZNYCH

Co to jest i jak działa dezinformacja? Dlaczego wszyscy możemy być na nią podatni?

dr Klaudia Rosińska

Akademia Kultury Społecznej i Medialnej w Toruniu

O czym będziemy mówić?

Czym jest dezinformacja?

Porządkowanie pojęć: dezinformacja, fake news, manipulacja, wpływ.

Jak działa dezinformacja?

Proces, techniki, cele i aktorzy.

Dlaczego jesteśmy podatni?

Emocje, heurystyki i błędy poznawcze.

Jak możemy temu przeciwdziałać?

Jako obywatele, instytucje publiczne i społeczne.

Czym jest dezinformacja?

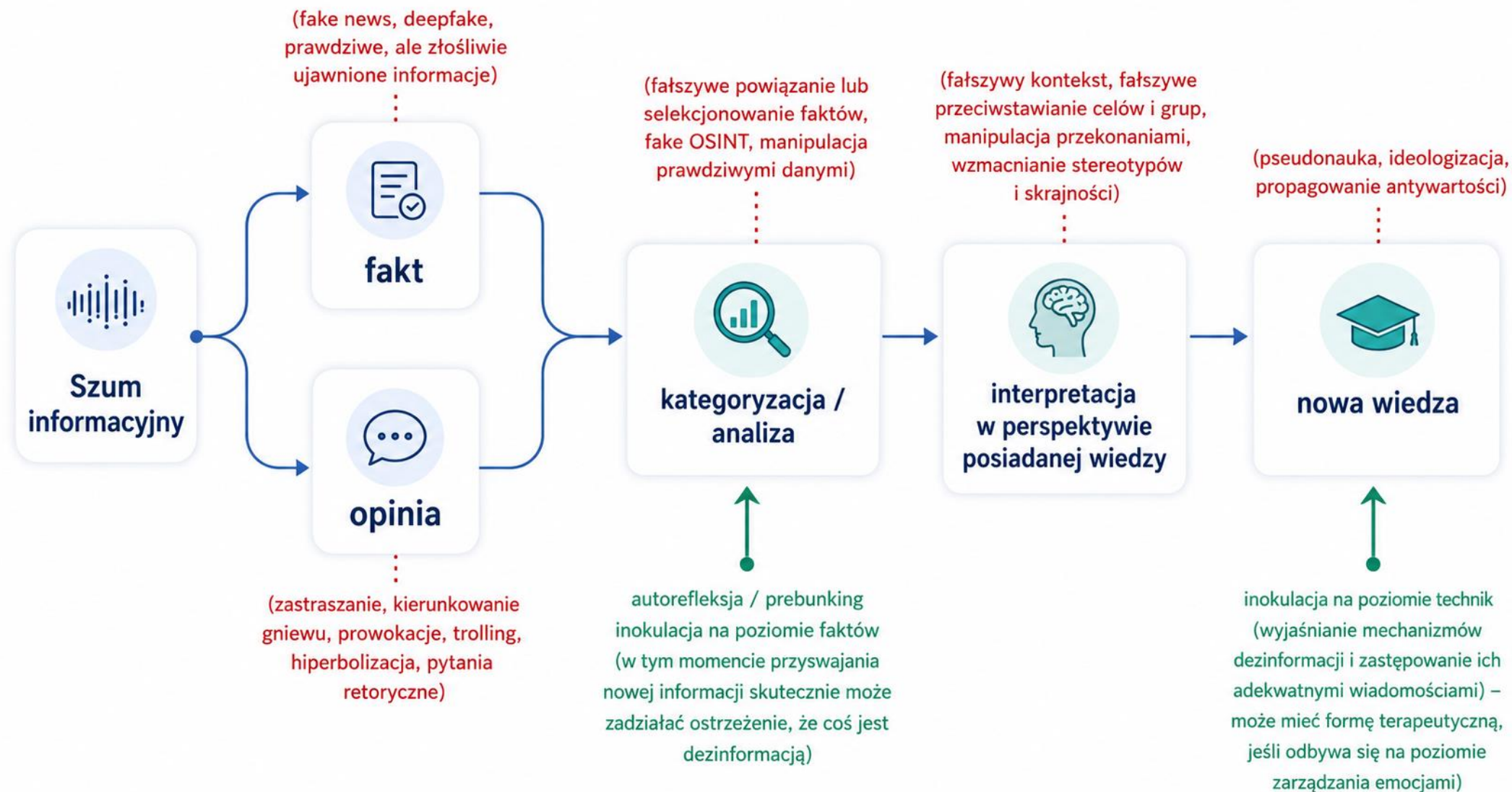
Dezinformacja to proces zniekształcania obrazu rzeczywistości.

Nie polega wyłącznie na podawaniu fałszywych informacji, ale na:

- selekcji faktów,
- zmianie kontekstu,
- manipulowaniu emocjami,
- podważaniu zaufania,
- tworzeniu fałszywego obrazu sytuacji.

Metafora: krzywe zwierciadło - widzimy elementy rzeczywistości, ale ich proporcje, znaczenie i relacje są zniekształcone.

Proces postrzegania rzeczywistości

Proces dezinformowania

1. TYP TREŚCI

1

Niezamierzona dezinformacja

błąd, plotka, mylna interpretacja

2

Dezinformacja intencjonalna

falsz tworzony lub rozpowszechniany celowo

3

Złośliwe wiadomości

prawdziwe informacje użyte w szkodliwym kontekście

2. AKTORZY I DYSTRYBUCJA

Inicjatorzy

operatorzy propagandy,
grupy interesu,
aktorzy polityczni

Wzmacniacze

media, liderzy opinii,
influencerzy, komentatorzy

Powielający

użytkownicy, grupy społecznościowe,
trolle, boty

Dezinformacja nie jest pojedynczym postem — to proces, w którym typ treści, aktorzy, kanały i emocje wzajemnie się wzmacniają.

Od podatności do efektu społecznego

Dezinformacja nie działa przypadkowo — prowadzi odbiorcę od emocjonalnej podatności do konkretnych skutków społecznych.

1 **Podważanie zaufania**
do instytucji, ekspertów i oficjalnych źródeł

2 **Wywoływanie lęku**
o świadczenia, dane, terminy i bezpieczeństwo

3 **Polaryzowanie odbiorców**
obywatel kontra instytucja

4 **Odwracanie uwagi**
od faktów, procedur i realnych źródeł informacji

5 **Skłanianie do błędnych decyzji**
kliknięcie, podanie danych, rezygnacja z weryfikacji

6 **Oslabianie współpracy z instytucją**
nie ufaj, nie kontaktuj się, nie współpracuj

“ Deinformacja rzadko kończy się na fałszywym przekonaniu — jej celem jest **konkretna reakcja odbiorcy**. ”

Cele operacyjne dezinformacji

Metody dezinformacji według Sander van der Lindena

DEPICT:

- **D - Dyskredytacja**
atak na źródło zamiast na argument
- **E - Emocje**
strach, gniew, oburzenie, fałszywa nadzieja
- **P - Polaryzacja**
dzielenie ludzi na wrogie grupy
- **I - Imitowanie/ podszywanie się**
fałszywe konta, fałszywi eksperci, fałszywe instytucje
- **C - Conspiracy / spiski**
„ktoś ukrywa prawdę”, „wszystko jest połączone”
- **T - Trolling**
prowokowanie reakcji, chaosu i konfliktu

01

Manipulacja źródłem

podszycanie się

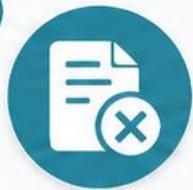

falszywe autorytety

falszywe badania / pseudonauka

02

Manipulacja faktami

falszywe powiązanie

prawdziwe, ale złośliwe wiadomości

falszywy kontekst

cherry-picking

03

Manipulacja językiem

emocjonalny język

określenia utrwalające

hiperbolizacja / pytania retoryczne

04

Manipulacja przekonaniem

dowód anegdotyczny

plotka

teorie spiskowe

05

Manipulacja obrazem

cheapfake

deepfake

fotomontaż

— Proces postrzegania rzeczywistości przez odbiorcę informacji —

Obywatel nie przychodzi do instytucji "informacyjnie neutralny"

1

Przed kontaktem z instytucją

obywatel szuka informacji w internecie, pyta znajomych, trafia na komentarze i grupy społecznościowe

2

W momencie kontaktu z instytucją

interpretuje komunikat przez wcześniejsze emocje, oczekiwania i zastyszane narracje

3

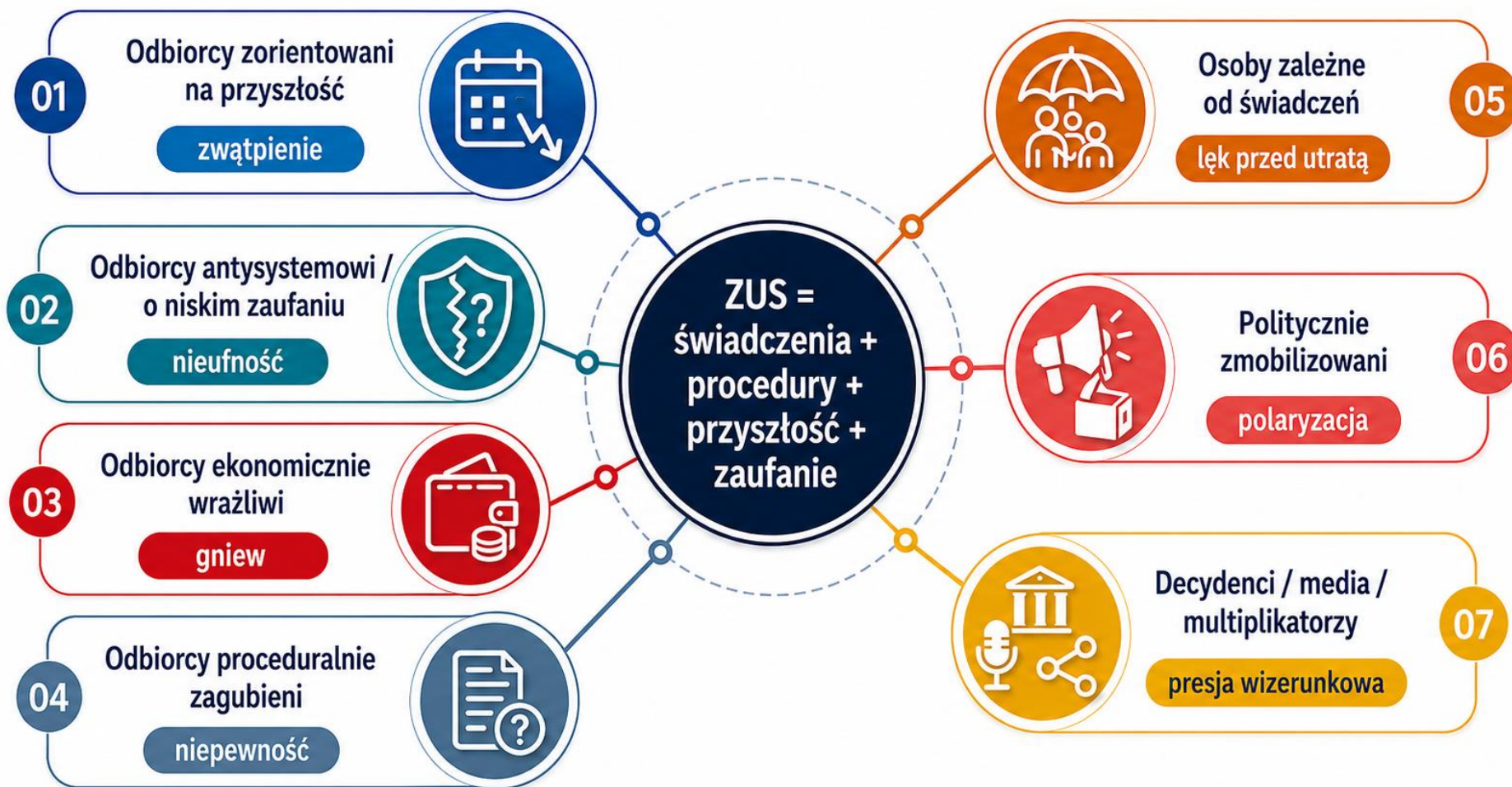
Po kontakcie / po decyzji

szuka potwierdzenia, wyjaśnienia albo winnego — szczególnie jeśli decyzja jest trudna lub niezrozumiała

Komunikat instytucji nie trafia w pustkę — trafia w istniejący kontekst poznawczy i emocjonalny.

Grupy podatności na dezinformację dotyczącą ZUS

Bodziec informacyjny

"Stracisz świadczenie, jeśli nie zareagujesz dziś"

System 1 / tryb szybki

Działa:

- szybko
- automatycznie
- emocjonalnie
- bez dużego wysiłku

Przejmuje kontrolę, gdy:

- jesteśmy zmęczeni
- mamy mało czasu
- czujemy lęk lub złość
- temat dotyczy pieniędzy, zdrowia, bezpieczeństwa lub świadczeń
- źródło wydaje się znajome
- sytuacja jest niejasna lub pilna

większa podatność

System 2 / tryb analityczny

Działa:

- wolniej
- świadomie
- krytycznie
- wymaga uwagi

Pomaga, gdy:

- zatrzymujemy reakcję
- sprawdzamy źródło
- porównujemy informacje
- szukamy kontekstu
- akceptujemy niepewność zamiast szybkiego wyjaśnienia

większa odporność

Dezinformacja najczęściej projektowana jest tak, aby uruchomić System 1 — emocję, pośpiech i potrzebę natychmiastowej reakcji.

Kiedy jesteśmy bardziej podatni na dezinformację?

Potrzeba domknięcia poznawczego

W sytuacji niepewności chcemy jak najszybciej wiedzieć:

- co się stało,
- kto jest winny,
- co mi grozi,
- co mam zrobić.

**Dezinformacja wykorzystuje tę potrzebę, oferując:
proste wyjaśnienie + silną
emocję + wskazanie winnego.**

Lęk przed stratą działa silniej niż obietnica zysku

- Rama **ZACHOWUJESZ**
  - Wpływa na pozytywne emocje.
  - Praktycznie zawsze będzie ona dla człowieka przyjemna i może wpłynąć na niego mobilizująco
- Rama **TRACISZ**
  - Odnosi się do poczucia zagrożenia i wzmacnia lęk, a w konsekwencji wywołuje negatywny stosunek do danego zdarzenia.

Heurystyka dostępności

Im łatwiej przypominamy sobie przykłady jakiegoś zdarzenia, tym bardziej wydaje nam się ono częste lub prawdopodobne.

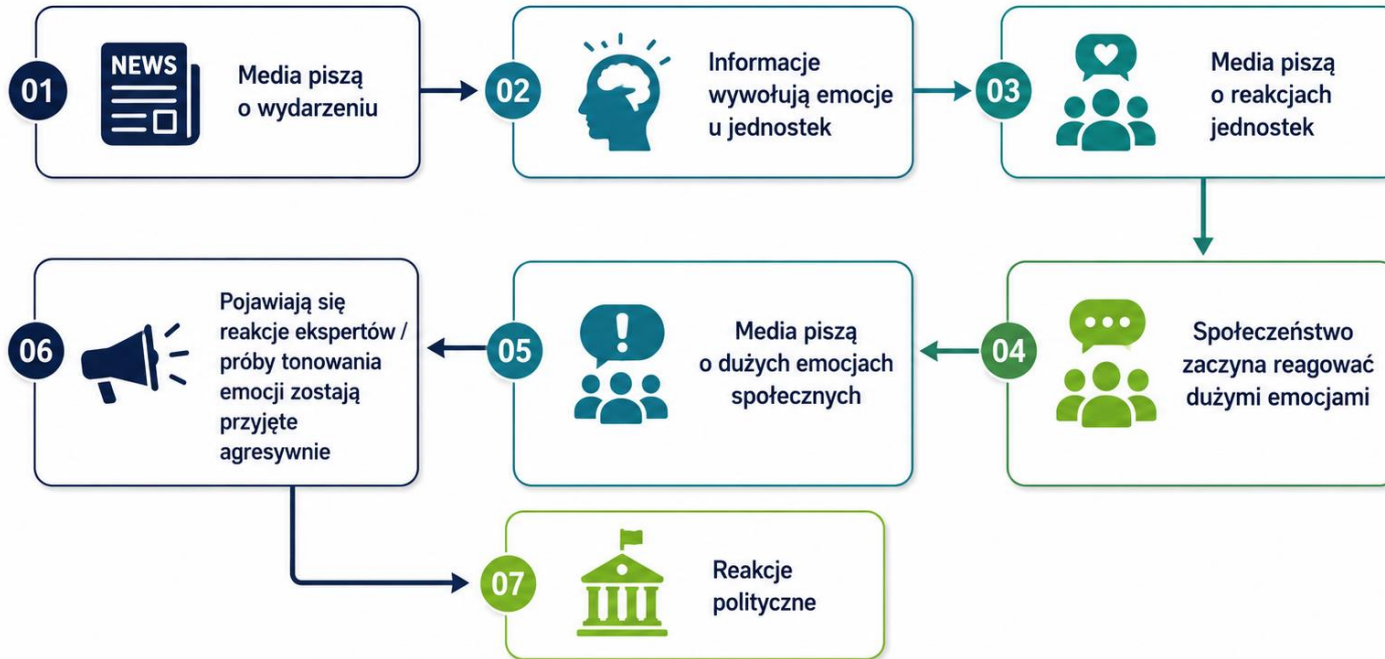
Dlatego:

- głośne przypadki wydają się powszechne,
- pojedyncze historie mogą wyglądać jak trend,
- powtarzane ostrzeżenia mogą budować poczucie zagrożenia.

Widoczność informacji mylimy czasem z jej skalą.

Kaskada dostępności

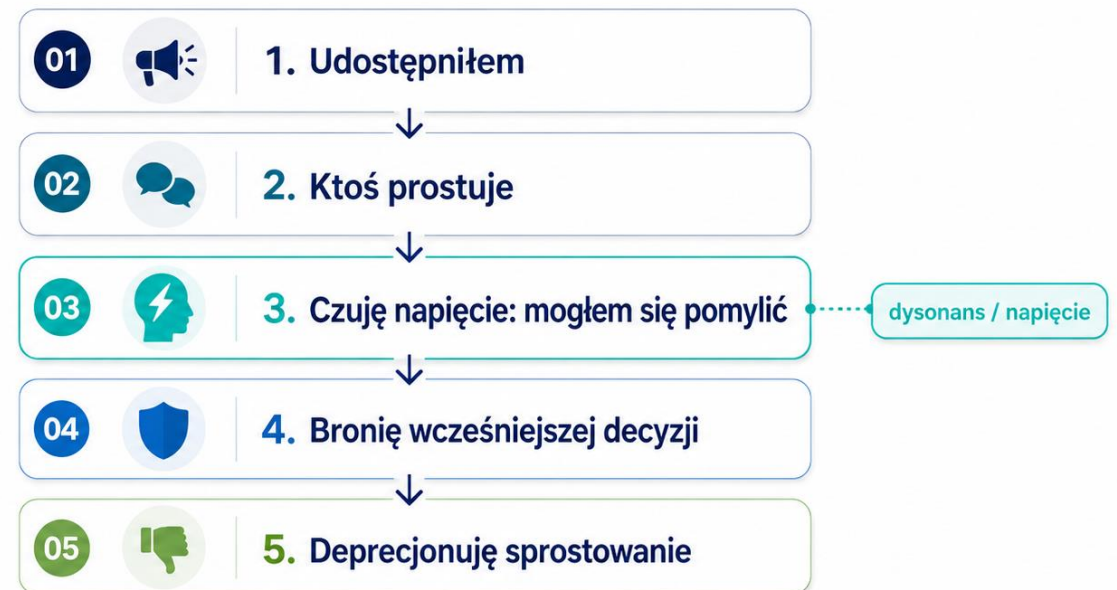

Dlaczego tak trudno nam sprostować fejka?

Sprostowanie nie trafia wyłącznie w informację. Często dotyka też:

- poczucia własnej racji,
- obrazu siebie jako osoby rozsądnej,
- przynależności do grupy,
- wcześniejszych decyzji,
- emocjonalnego zaangażowania.

Przyznanie się do błędu bywa trudniejsze niż przyjęcie fałszu.

Im silniejsze zaangażowanie w pierwotną decyzję, tym trudniej przyjąć sprostowanie.

Strategie reagowania na dezinformację

Dementowanie	Uodpornianie
działa po pojawieniu się fałszu	działa przed kontaktem z fałszem
sprawdza fakty	pokazuje techniki manipulacji
reaguje na konkretny przekaz	wzmacnia odporność na wiele przekazów
bywa spóźnione	zmniejsza podatność wcześniej

Jak skutecznie dementować dezinformację?

Zacznij od faktów
podaj prawdziwą informację z wiarygodnego źródła.

Ostrzeż przed mitem
zaznacz, że odbiorcy mogli spotkać się z fałszywym przekazem.

Pokaż technikę i cel manipulacji
nie powtarzaj niepotrzebnie fałszu; wyjaśnij mechanizm.

Daj alternatywne wyjaśnienie
pokaż, dlaczego prawdziwa wersja jest spójna i wiarygodna.

Fake news

Geneza, istota,
przeciwdziałanie

Najlepszą ochroną przed dezinformacją jest budowanie zaufania, jasności i odporności zanim pojawi się kryzys.

Dlatego komunikacja instytucji publicznej nie jest dodatkiem do działania - jest elementem budowania odporności społecznej.

Dziękuję za uwagę!

claudia.rosinska@wp.pl